

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

для здобувачів вищої освіти
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
денної та заочної форм навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Харків – 2023

Рецензенти:

І. В. Шкодiна – доктор економічних наук, професор, професор закладу вищої освіти кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Ж. О. Андрійченко – кандидат економічних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри менеджменту та бізнесу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 7 від 19 квітня 2023 року)*

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт для
М 54 здобувачів вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Міжнародна економіка» денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» / уклад. Н. Г. Дуна, Н. А. Галуцьких, І. Л. Дідорчук, Є. Л. Кошкарьова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 44 с.

Видання містить загальні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Міжнародна економіка» денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а саме: вимоги та пояснення щодо структури кваліфікаційної роботи, змісту окремих розділів, оформлення роботи в цілому та її складових елементів, порядку рецензування роботи, порядку допуску до захисту та захисту, оцінювання кваліфікаційних робіт.

УДК 339.9:091.262(075.8)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2023

© Дуна Н. Г., Галуцьких Н. А., Дідорчук І. Л.,
Кошкарьова Є. Л., уклад., 2023

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2023

ЗМІСТ

Загальні положення _____	4
Структура, зміст і обсяг кваліфікаційної роботи _____	8
Вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи _____	11
Етапи виконання кваліфікаційної роботи _____	18
Порядок допуску до захисту _____	21
Захист випускних кваліфікаційних робіт _____	21
Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи _____	23
Додатки _____	27

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кваліфікаційна робота бакалавра передбачає розв'язання складного спеціалізованого завдання або практичної проблеми в економічній сфері із застосуванням теорій та методів економічної науки з елементами дослідництва та інновацій; вона є підсумком теоретичної та практичної підготовки бакалаврів у межах нормативних та вибіркових складників освітньої програми та формою контролю набутих здобувачами вищої освіти бакалаврату у процесі навчання інтегрованих умінь, знань, навичок, компетентностей, які необхідні для виконання професійних обов'язків. Студент бакалаврату має підтвердити сформовані інтегральну, загальні (ЗК) та фахові (ФК) компетентності:

інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері міжнародної економіки, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки;

загальні компетентності:

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним;

ЗК 11. Здатність приймати обґрунтовані рішення;

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії;

фахові компетентності:

ФК 12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення;

ФК 13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності;

ФК 14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з урахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків;

ФК 15. Здатність розробляти і реалізувати корпоративні та конкурентні стратегії, в тому числі маркетингові, фінансові, кадрові в галузі міжнародного бізнесу;

ФК 16. Здатність організувати і проводити переговори з українськими та зарубіжними партнерами;

ФК 17. Здатність здійснювати комплексний аналіз та моніторинг кон'юнктури світових ринків, оцінювати зміни міжнародного середовища та вміти адаптуватися до них;

ФК 19. Здатність застосувати методи, правила і принципи функціонування світового господарства для розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні підтвердити такі результати навчання (ПРН):

ПРН 5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН 6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

ПРН 9. Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

ПРН 10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники, які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 14. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПРН 15. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

ПРН 17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в одній або декількох професійних сферах з урахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

ПРН 19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН 22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами та у невизначених умовах.

ПРН 23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

ПРН 24. Демонструвати здатність діяти соціально-відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

Ступінь самостійності виконання кваліфікаційної роботи бакалавра визначається згідно з Порядком проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів, розробленим відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Статуту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Положення про систему забезпечення якості вищої освіти (систему внутрішнього забезпечення якості) Харківського національного університету імені В. Каразіна, Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових та навчальних працях працівників і здобувачів вищої освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Кваліфікаційна робота бакалавра повинна містити аналіз актуальної для міжнародної економіки та світового господарства проблеми сучасної господарської практики, аргументовані докази та висновки про її стан та зміни.

Мета та завдання дослідження

Метою підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра є поглиблення студентом рівня володіння сучасним економічним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв'язання завдань предметної області, поглиблення знань з обраного напрямку спеціалізації, вироблення умінь та формування навичок самостійно застосовувати їх при вирішенні конкретних завдань.

Працюючи над кваліфікаційною роботою, студент має засвоїти навички правильної постановки проблеми та обґрунтування її актуальності, формулювання мети і завдань дослідження, побудови логічного плану і оптимальної структури, роботи з науковими джерелами та статистичною інформацією, їх систематизації і узагальнення, аналізу та оцінки різних аспектів стану об'єкта і предмета, обґрунтування власних висновків.

Основними завданнями кваліфікаційної роботи є:

- узагальнення теоретико-методологічних засад проблеми дослідження;
- проведення всебічної діагностики проблеми із застосуванням сучасного інструментарію;
- обґрунтування висновків щодо стану й перспектив змін досліджуваної проблематики;
- підготовка доповіді та наочних матеріалів, що передають основний зміст роботи, та пропозиції автора з подальшим їх публічним захистом.

Формулювання мети роботи та визначення завдань, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Не слід формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», оскільки ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Натомість слід вживати слова: «узагальнити», «визначити», «встановити зв'язок ...», «закономірності» тощо.

Об'єкт дослідження — це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему кваліфікаційної роботи, винесеної на титульний аркуш як її назва.

Методи дослідження. Перелік методів, які використані для досягнення поставленої мети, подають відповідно до переліку конкретних завдань, які було вирішено з їх використанням. Наприклад:

«У ході виконання роботи використовувався метод логічного узагальнення — при визначенні сутності категорії «інформаційна послуга» і «ринок інформаційних послуг», метод системного аналізу — при визначенні сучасного стану та перспектив розвитку міжнародного ринку інформаційних послуг, методи статистичного та економічного аналізу — при визначенні тенденцій інтеграції України в міжнародний ринок інформаційних послуг, комплексний підхід — при визначенні напрямів подальшої інтеграції України в міжнародний ринок інформаційних послуг».

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Вказуються статті, тези, що опубліковані у наукових виданнях, оприлюднені на конференціях. Наприклад:

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Тези основних висновків кваліфікаційної роботи опубліковані у збірнику наукових праць міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Інституційні зміни глобальної господарської системи» (Харків, 2022 р.): Іваненко Д. М. Інтеграція України в світовий ринок інформаційних послуг. Сучасні тренди трансформації світового господарства. Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 17–20.

СТРУКТУРА, ЗМІСТ І ОБСЯГ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота бакалавра повинна мати певну логіку побудови, послідовність викладення матеріалу і завершеність дослідження. **Загальний обсяг кваліфікаційної роботи має бути в межах 70–80 сторінок, а основний текст (без списку використаних джерел та додатків) – 60–70 сторінок** тексту формату А4, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5, на сторінці 30 рядків, близько 60 знаків у рядку.

Кваліфікаційна робота складається з наступних частин:

- титульний аркуш;
- завдання до кваліфікаційної роботи;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідністю);
- вступ;
- перший розділ (теоретичний), висновки до розділу 1;
- другий розділ (аналітичний), висновки до розділу 2;
- висновки (заклучна частина);
- список використаних джерел;
- додатки;
- анотації до кваліфікаційної роботи (українською та англійською мовами).

Зміст може займати 1–1,5 сторінки. В ньому наводяться назви всіх розділів і підрозділів (параграфів) із зазначенням початкових сторінок. Назви розділів і підрозділів повинні бути стислими і зрозумілими, літературно грамотними, тісно пов'язаними з назвою роботи, але не повторювати її.

Перелік умовних позначень. Якщо в роботі вживаються специфічні терміни, скорочення, символи, то вони надаються у формі списку за абеткою з розшифруванням, поясненням.

У **Вступі** (обсяг до 4 сторінок) дається наукове обґрунтування актуальності та значення обраної теми; ступінь наукової вивченості; формулюються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження; наводиться перелік застосованих методів дослідження; повідомляється, чи пройшла робота апробацію.

Перший розділ (обсяг 25–30 сторінок) структурно складається з 2–3 підрозділів. У ньому слід розкрити стан теоретичних напрацювань з обраної теми, проаналізувати сучасні підходи, включаючи методологію, методику, інструменти дослідження. Розділ містить результати опрацювання студентом змісту наукових напрямів,

що складають основу методології дослідження обраної теми. Це передбачає викладення та характеристику результатів теоретичних досліджень, огляд сучасної наукової літератури з обраної теми, викладення змісту сучасних інструментів та методів.

Розділ завершується висновками, які є стислим викладенням результатів, отриманих відповідно до поставлених завдань даної частини роботи.

У **другому розділі** (обсяг 25–30 сторінок) виконується ґрунтовний аналіз фактичного стану проблеми дослідження виключно на конкретних матеріалах.

У цьому розділі можна виділити 2–3 відносно самостійні підрозділи, що містять аналіз, і/або конкретні структурні елементи предмета дослідження.

Для вирішення завдань Другого розділу необхідно використовувати результати досліджень, документи вітчизняних, міжнародних, світових організацій, окремих дослідників. Для відображення та/або підтвердження релевантної використаної інформації студент може наводити відомості про методику розрахунків та аналізу як використаних джерел, так і власних розрахунків, висновків. Отримані в другому розділі результати дослідження повинні бути максимально формалізовані, для цього необхідно використовувати таблиці, графіки, схеми тощо. При цьому необхідно уникати надмірної схематизації, що погіршує або спрощує аналітичну частину дослідження.

Слід чітко вказувати джерела походження використаної при аналізі інформації: що запозичене з літератури, що одержано з документів організації, а які дані здобуті шляхом власних розрахунків тощо.

Розділ завершується висновками, які є стислим викладенням результатів, отриманих відповідно до поставлених завдань даної частини роботи.

Розділ **Висновки** є завершальною частиною кваліфікаційної роботи бакалавра. Він містить стислий виклад актуальності та ступеня реалізації отриманих результатів дослідження відповідно до поставленої мети та кожного із завдань, пропозиції автора. Обсяг висновків – не менше 5-ти сторінок.

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел (не менше, ніж 70) і розміщується після **Висновків**. Бібліографічний опис документів здійснюється згідно зі стандартом «ДСТУ 8302:2015. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. Загальні положення та правила складання».

Увага! Не менше 70 % від загальної кількості використаних джерел повинні мати рік видання не старіший за 5 років (для монографій) та 3 роки (для статей) на момент проведення дослідження!

Список використаних джерел може бути оформлений у такому вигляді:

1. В алфавітному порядку.

2. У порядку, за яким джерела вперше згадують у тексті.

Порядкові номери бібліографічних описів у переліку джерел повинні відповідати посиланням на них у тексті кваліфікаційної роботи (номерні посилання).

Бібліографічний список нумерується від першої до останньої назви. Підзаголовки до окремих типів документів не робляться, кожен документ нумерується окремо.

Увага! Спосіб оформлення списку використаних джерел обирається за рекомендацією керівника кваліфікаційної роботи!

У **Додатки** виносяться громіздкі таблиці (які більші за обсягом однієї сторінки тексту) допоміжного характеру, блок-схеми тощо.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота повинна бути виконана і оформлена з дотриманням усіх технічних вимог до наукових робіт, викладених у «ДСТУ 8302:2015. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. Загальні положення та правила складання». Вона повинна бути написана літературною грамотною українською мовою з додержанням наукового стилю. Автору необхідно стисло, логічно й аргументовано викласти зміст та результати дослідження, уникати зайвих слів, бездоказових тверджень, тавтології. Мова і стиль кваліфікаційної роботи мають відображати науковий етикет, під яким розуміють коректну інтерпретацію власної та запозиченої точок зору.

Текст роботи має бути набраний на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали до тридцяти рядків на сторінці на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт — Times New Roman, 14 пт.

Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: лівим — 30 мм, правим — 10 мм, верхнім — 20 мм, нижнім — 20 мм.

Кваліфікаційна робота починається з **Титульного аркуша**, який виконується за встановленою формою. За титульним аркушем розміщують послідовно: *Завдання до кваліфікаційної роботи*, *Зміст*, *Вступ*, *Перший*, *Другий*, *Третій розділи*, *Висновки*, *Список використаних джерел*, *Додатки*, *Анотації* (українською та англійською мовами), в яких слід вказати загальний обсяг роботи, кількість таблиць, рисунків, ключові поняття і викласти в дуже стислій формі сутність роботи (Додатки А, Б, В, Г).

У змісті зазначають початкові сторінки кожного розділу і підрозділу (Додаток В). Назви розділів і підрозділів у змісті й тексті мають бути однаковими. Титульний аркуш, завдання до кваліфікаційної роботи та анотації не нумерують.

Вступ, кожний розділ, висновки і список літератури починаються з нової сторінки, а наступний підрозділ — одразу після закінчення попереднього.

Текстова частина кваліфікаційної роботи, рисунки, таблиці мають бути надруковані на принтері чітко, шрифт друку чорний середньої жирності, щільність тексту всюди однакова.

Заголовки. Текст основної частини кваліфікаційної роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ»

друкують великими літерами, жирним шрифтом, симетрично до набору. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу, жирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розбивку в підбір до тексту. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка (Додаток Д).

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3–4 інтервалам (1-й рядок).

Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи – Зміст, Вступ, Розділи 1, 2, 3, Висновки, Список використаних джерел, Додатки – необхідно починати з нової сторінки.

Нумерація. Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті без крапки в кінці. Першою сторінкою кваліфікаційної роботи бакалавра є титульний аркуш, але на ньому номер не ставлять.

Нумерацію розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака «№».

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера ставлять крапку, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

Переліки. У тексті пунктів або підпунктів можуть бути переліки. Перед кожною позицією переліку слід ставити дефіс або (за необхідності послатися в тексті на один із переліків) малу літеру української абетки за винятком літер г, є, з, і, ї, й, о, ч, ь, після якої ставлять дужку. Для подальшої деталізації переліку необхідно використовувати арабські цифри, після яких ставлять дужку (Додаток Е).

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати у кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, вносять до загальної нумерації сторінок. Таблицю, рисунок, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Таблиці. Таблиці застосовують для кращого уточнення та зручності порівнювання показників. Назва таблиці (за наявності такої) має точно і стисло відображати її зміст. Назву слід розміщувати над таблицею.

У разі перенесення частини таблиці на ту саму або інші сторінки, назву ставлять тільки над першою частиною таблиці.

Приклад побудови таблиць міститься у Додатку Ж.

Таблиці (за винятком таблиць у додатках) слід нумерувати арабськими цифрами в межах розділу. Номер таблиці складається з номера розділу і номера таблиці, відокремлених крапкою (Таблиця 1.2).

Таблиці кожного додатка позначають окремою нумерацією арабськими цифрами з додаванням перед позначенням додатка (А.1, А.2 і т.д.).

На таблиці мають бути посилання в тексті, які складаються зі слова «таблиця» із зазначенням її номера.

Заголовки стовпців і рядків таблиці слід друкувати з великої літери, підзаголовки стовпців — з малої, якщо вони є продовженням заголовка, або з великої, якщо вони мають самостійне значення. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять.

Заголовки стовпців, як правило, друкують паралельно рядкам таблиць. За необхідності допускається перпендикулярне розміщення заголовків стовпців.

Таблицю (залежно від її розміру) розміщують під текстом з першим посиланням на неї або на наступній сторінці, а за необхідності — у додатку до роботи.

Допускається розміщувати таблиці вздовж довгого боку аркуша.

У разі поділу таблиці на частини допускається її головку або боковик замінити відповідно номерами стовпців і рядків. При цьому нумерують арабськими цифрами стовпці і (або) рядки першої частини таблиці.

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження таблиці» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження таблиці 1.2».

Якщо в кінці сторінки таблиця переривається і її продовження буде на наступній сторінці, то в першій частині таблиці нижню горизонтальну лінію, що обмежує таблицю, не креслять. На зміст таблиці мають бути посилання, що вказується в кінці таблиці в квадратних дужках (див. Додаток Ж).

Графічний матеріал. Графічний матеріал — рисунки (схеми, діаграми і т. ін.) розміщують у кваліфікаційній роботі для опису і групування властивостей або характеристик об'єкта, а також для

кращого розуміння тексту. На кожен графічний матеріал мають бути посилання в тексті.

Графічний матеріал треба розмістити безпосередньо після тексту, в якому про нього згадується вперше, або на наступній сторінці, а за необхідності — у додатку.

За наявності таблиць, що доповнюють графічний матеріал, таблиці слід розміщувати після графічного матеріалу. Графічний матеріал повинен мати тематичну назву, яку розміщують під ним.

Назви графічного матеріалу розміщують після їх номерів. За необхідності графічний матеріал доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис).

Підпис під графічним матеріалом зазвичай має основні елементи:

- найменування графічного матеріалу, що позначається скороченим словом Рис. ;

- порядковий номер графічного матеріалу, який вказується арабськими цифрами;

- тематичний заголовок графічного матеріалу, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного.

Нумерація графічного матеріалу виконується в межах розділу. Номер рисунка складається з номерів розділу та порядкового номера рисунка, відокремлених крапкою (Рис. 1.1).

Графічний матеріал кожного Додатка позначають окремою нумерацією арабськими цифрами з додаванням перед цифрою позначення Додатка (Рис. В.3). Рисунок (діаграму, схему і т. ін.), як правило, слід виконувати на одній сторінці. Якщо рисунок не вміщується на одній сторінці, дозволяється переносити його на інші сторінки. При цьому точну назву розміщують на першій сторінці, пояснювальні дані на кожній сторінці і під ними друкують «Рис..., аркуш...».

Приклад оформлення у Додатку К.

Формули. Нумерація формул проводиться у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули, відокремлених крапкою. *Приклад:* (3.1)

Посилання у тексті на порядкові номери формули дають у дужках: формула (3.1).

Формули в додатках нумерують окремо арабськими цифрами в межах кожного додатка з додаванням перед цифрою позначення додатка.

Приклад: ...у формулі (В.1).

Невеликі нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують усередині рядків тексту.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів слід наводити безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони наведені у формулі. Значення кожного символу та числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Рівняння та формули відокремлюють від тексту. Вище і нижче кожної формули залишають інтервал не менше одного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його переносять після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) (Додаток Л).

Правила цитування та посилання на використані джерела. При написанні кваліфікаційної роботи студент повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати, які наводяться в роботі або на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена кваліфікаційна робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал не включений до останнього видання. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання у кваліфікаційної роботі. Посилання в тексті на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7]...». Коли в тексті необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад: Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати інші канали передавання інформації» [13, с. 29].

Відповідний опис у переліку посилань: 13. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей : навчальний посібник. Київ: КМ Academia, 2018. 192 с.

Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Загальні вимоги до цитування такі:

- а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням

особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У такому випадку необхідно зазначити, що термін належить конкретному автору;

- б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед пропущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;
- д) коли автор кваліфікаційної роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора кваліфікаційної роботи, а весь текст застереження вміщується у круглій дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М. Х.), (підкреслено нами. – М. Х.), (розбивка наша. – М. Х.).

Посилання додаються одразу після закінчення цитати у квадратних дужках, де вказується порядковий номер джерела у списку літератури та відповідна сторінка джерела (наприклад: [4, с. 35]).

Список використаних джерел. До списку використаних джерел слід включати тільки ті джерела, на які є посилання у тексті. Приклади оформлення літературних джерел див. Додаток М.

Джерела необхідно розміщувати в списку в алфавітному порядку прізвищ перших авторів чи заголовків (як вказано в бібліографічній формі) або у порядку, за яким джерела вперше згадують у тексті.

Перший спосіб передбачає розміщення усіх позицій списку використаних джерел в алфавітному порядку за прізвищем автора (або за назвою нормативного документа чи джерела, де автор не зазначений). Законодавчі та підзаконні акти при цьому подаються у хронологічному порядку.

Додатки. Матеріал, що доповнює положення, викладені у кваліфікаційній роботі, допускається розміщувати в додатках. Додатками

можуть бути: графічний матеріал, таблиці великого формату, розрахунки, опис алгоритмів і програм задач, що розв'язуються на ЕОМ, та ін.

Додатки позначають великими літерами української абетки, починаючи з А, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ї. Після слова «Додаток» друкують літеру, що позначає його послідовність.

Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток__» і велика літера, що позначає додаток.

Ілюстрації, таблиці та формули (якщо їх більше 1), розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.2 – другий рисунок додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

Увага! Кваліфікаційна робота має бути переплетена.

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Виконання кваліфікаційної роботи складається з таких основних етапів:

1. Вибір і затвердження теми.
2. Складання плану кваліфікаційної роботи.
3. Проведення досліджень.
4. Написання тексту роботи.
5. Оформлення кваліфікаційної роботи.
6. Підготовка до публічного захисту – апробація, перевірка тексту на запозичення, проходження попереднього захисту.
7. Захист роботи.

Графік виконання кваліфікаційної роботи затверджується в установленому порядку, контролюється науковим керівником і кафедрою.

Визначення напряму дослідження. При виборі напряму дослідження доцільно користуватись запропонованим переліком тем.

Вибір і затвердження теми та плану кваліфікаційної роботи. Тема кваліфікаційної роботи бакалавра повинна бути актуальною, мати теоретичне і прикладне значення, відповідати сучасному стану та перспективам розвитку економічної науки і світової господарської практики. Вибір і затвердження теми здійснюється виходячи з наукових інтересів студента; тематики наукових досліджень кафедри, замовлень підприємств тощо.

Обираючи тему, слід враховувати можливість одержання відповідних матеріалів (звітних, статистичних), проведення власних спостережень, розрахунків, експериментів, наявність літературних джерел, власні напрацювання.

Обов'язковою вимогою до кваліфікаційної роботи бакалавра є її практична цінність. Кваліфікаційна робота бакалавра має бути написана на конкретних і сучасних матеріалах.

Пропозиції щодо вибору теми студент спочатку обговорює з науковим керівником від кафедри. За поданням наукового керівника кафедра розглядає пропозиції студентів і після їх схвалення готує відповідний наказ. Цим самим наказом призначаються наукові керівники кваліфікаційних робіт.

Обов'язками наукових керівників є:

- консультування студентів з питань вибору теми роботи, розробки плану, добору спеціальної літератури, підготовки окремих розділів;
- видача студентові завдання до кваліфікаційної роботи із зазначенням термінів виконання кожного розділу;

- контроль за дотриманням студентом регламенту підготовки;
- контроль якості кваліфікаційної роботи;
- підготовка відгуку про кваліфікаційну роботу з ґрунтовною характеристикою її якості відповідно до критеріїв оцінки;
- підготовка подання Голові атестаційної комісії.

Увага: керівник кваліфікаційної роботи звертає увагу студента на недоліки в роботі (стиль викладу, оформлення, зміст підрозділів тощо), але не виправляє їх сам!

План кваліфікаційної роботи повинен відповідати темі дослідження, мати чітку логіку поєднання теоретико-методологічної, аналітичної частин. При розробці та обговоренні плану необхідно скласти поетапний календарний план написання кваліфікаційної роботи згідно із затвердженням на кафедрі регламентом.

Проведення досліджень. Головним завданням цього етапу є збір матеріалу відповідно до затвердженої теми. Необхідно ґрунтовно ознайомитись з теоретичними засадами обраної проблематики, на підставі аналізу наукових джерел узагальнити існуючі підходи та обґрунтувати методологічний фундамент своїх досліджень. **При цьому не менше 70-ти відсотків інформаційних джерел повинні складати такі, що видані не пізніше 5 років на момент проведення дослідження (для монографій) та не пізніше 3 років для статей.**

За допомогою цього інструментарію та загальнонаукових сучасних прийомів і методів аналізу проводиться діагностика об'єкта дослідження під кутом зору обраної теми та визначаються наявні проблеми і причини їх виникнення. Це, в свою чергу, є основою для розробки і обґрунтування альтернативних пропозицій щодо усунення проблем і визначення найбільш доцільного шляху їх вирішення в умовах конкретного підприємства або конкретної практичної ситуації. В ході реалізації цього етапу робота з інформаційними джерелами ведеться паралельно з дослідженнями господарської практики (якщо це передбачено темою), окремі аспекти кваліфікаційної роботи можуть уточнюватися або коригуватися.

Написання роботи. Головним на цьому етапі є групування інформації відповідно до плану, систематизація матеріалу, підготовка тексту роботи. В кінці кожного розділу слід робити узагальнення і висновки.

Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи. Згідно з регламентом, студент зобов'язаний подавати кваліфікаційну роботу науковому керівникові на перевірку частинами у встановлені терміни.

Після завершення написання роботи студент подає кваліфікаційну роботу науковому керівникові для підготовки відгуку про кваліфікаційну роботу (Додаток Н) та рецензентові.

Зовнішню рецензію на кваліфікаційну роботу може зробити висококваліфікований фахівець, який спеціалізується на вирішенні проблем, споріднених з темою роботи. Зовнішня рецензія повинна містити ґрунтовний аналіз і диференційовану оцінку якості кваліфікаційної роботи (Додаток П). Рецензія завіряється печаткою установи/організації, в якій працює рецензент.

Анотації до кваліфікаційної роботи мають бути написані двома мовами — українською та англійською. Текст анотації англійською мовою обов'язково необхідно завірити підписом викладача кафедри ділової іноземної мови та перекладу. Кваліфікаційна робота, підписана автором, з письмовим відгуком наукового керівника, рецензією, анотаціями, висновком щодо перевірки на запозичення, після перевірки нормоконтролером подається завідувачу кафедри не пізніше, ніж за 5 діб до встановленого терміну захисту.

Апробацією висновків кваліфікаційної роботи є участь у науково-практичній конференції та/або публікація статті у фаховому виданні.

ПОРЯДОК ДОПУСКУ ДО ЗАХИСТУ

Порядок допуску до захисту кваліфікаційних робіт бакалаврів визначається відповідно до «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів». Остаточне рішення щодо допуску кваліфікаційної роботи до захисту приймається на засіданні кафедри.

ЗАХИСТ ВИПУСКНИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Захист випускних кваліфікаційних робіт проводиться на відкритих засіданнях Атестаційної комісії (АК) у термін, визначений графіком освітнього процесу на поточний навчальний рік.

Порядок захисту кваліфікаційної роботи. Загальний час, що відводиться на захист однієї кваліфікаційної роботи, складає 30 хвилин. Час виступу становить 7–10 хвилин, має бути стислим та конкретним, з використанням ілюстративного матеріалу — презентації в Power Point та/або роздаткового матеріалу (набору таблиць, графіків, діаграм, схем або відповідних слайдів).

Увага!

Доповідь обов'язково супроводжується презентацією, що містить наступну інформацію: тему роботи, мету та завдання роботи, предмет та об'єкт дослідження, а також ілюстрації, які доповнюють доповідь та висновки. Обов'язковим є посилання у доповіді на слайди презентації. Рекомендована кількість слайдів становить до 10-ти шт. (не враховуючи титульний слайд, слайд з інформацією щодо мети та завдань кваліфікаційної роботи, заключним слайдом «Дякую за увагу!»).

Головне призначення презентації – детально та наочно проілюструвати ті чи інші твердження автора, тому необхідно вчасно посилатися на відповідний матеріал, акцентувати на ньому увагу членів атестаційної комісії.

Захист кваліфікаційної роботи розпочинається з доповіді, в якій студент має розкрити:

- 1) актуальність теми;
- 2) цілі та завдання роботи;
- 3) об'єкт та предмет дослідження;

- 4) структуру роботи;
- 5) висновки з аналізу проблеми (рекомендується витратити не менше 70 % часу, відведеного для доповіді).

Студенти відповідають на питання членів атестаційної комісії, а також присутніх на захисті. Відповіді мають бути конкретними, аргументованими і короткими. Члени атестаційної комісії ставлять запитання з метою визначення рівня опрацювання студентом обраної теми, вміння вести дискусію, обґрунтовувати та відстоювати свою точку зору, чітко відповідати на поставлене запитання.

Після відповідей на питання голова атестаційної комісії оголошує присутнім висновок наукового керівника, зміст рецензії.

Після закінчення захисту атестаційна комісія (АК) на закритому засіданні обговорює результати захисту кваліфікаційної роботи та приймає рішення. В разі незгоди серед членів АК думка Голови є вирішальною. Рішення комісії оголошується її Головою або заступником голови в той же день. Студенти, які одержали під час захисту незадовільні оцінки, відраховуються з університету, отримуючи академічну довідку. До повторного захисту кваліфікаційна робота може бути подана протягом трьох років після відрахування з університету. Після захисту кваліфікаційна робота передається на зберігання в архів університету.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Підсумкову, диференційовану за чотирибальною шкалою, оцінку кваліфікаційної роботи визначає Атестаційна Комісія, її рішення є остаточним і оскарженню не підлягає.

У процесі визначення оцінки враховується ряд важливих показників якості кваліфікаційної роботи:

Змістовні аспекти роботи:

- актуальність обраної теми дослідження;
- відповідність логічної побудови роботи поставленим меті і завданням;
- широта й адекватність методологічного та діагностичного апарату;
- рівень обґрунтування зроблених висновків;
- ступінь самостійності проведення дослідження;
- спрямованість роботи на розробку реальних практичних рекомендацій;
- рівень використання і розвиненість наукового стилю викладення роботи та її загальне оформлення.

Якість захисту роботи:

- уміння стисло, послідовно й чітко викласти сутність і результати дослідження;
- здатність аргументовано захищати отримані результати, власні висновки, думки і погляди;
- володіння культурою презентації (якість наочних матеріалів).

Основні умови одержання оцінки

Оцінка кваліфікаційної роботи бакалавра здійснюється за 100-бальною шкалою, яка складається з двох частин:

- 1) виконання роботи (до 70 балів) і
- 2) захисту (до 30 балів).

Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент:

- 1) виконав роботу самостійно, на високому науково-теоретичному рівні, яка відбиває глибокі теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності як економіста-міжнародника;
- 2) оволодів методами науково-дослідної роботи у збиранні та систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків;

- 3) продемонстрував здатність до критичного аналізу теоретичних підходів та до визначеної проблематики;
- 4) написав роботу грамотно, з дотриманням норм наукового стилю;
- 5) грамотно, з додержанням вимог Держстандарту оформив кваліфікаційну роботу;
- 6) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, впевнено відповів на запитання членів комісії та/або присутніх.

Оцінка «добре» ставиться, якщо студент:

- 1) виконав роботу самостійно, на належному науково-теоретичному рівні, яка відбиває достатньо високі теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності як науковця, економіста-міжнародника;
- 2) оволодів методами науково-дослідної роботи у збиранні та систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків, допускає незначні порушення логічності й систематичності викладу;
- 3) автор сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації, однак автор не може в достатній мірі проаналізувати літературу і джерела з теми дослідження;
- 4) з додержанням вимог Держстандарту оформив роботу, але допустив при цьому 2–3 помилки чи неточності;
- 5) написав роботу грамотно, з дотриманням норм наукового стилю, допускаючи при цьому поодинокі орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки;
- 6) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, відповів на запитання членів атестаційної комісії.

Оцінка «задовільно» ставиться, якщо студент:

- 1) виконав роботу самостійно, на достатньому науково-теоретичному рівні, яка відбиває теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності як економіста-міжнародника;
- 2) оволодів навичками науково-дослідної роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків, але допускає порушення логічності й систематичності викладу;
- 3) робота має компілятивний характер, нечітко сформульовані або відсутні власні пропозиції і практичні рекомендації;
- 4) допустив ряд помилок при оформленні роботи та її науково-довідкового апарату з відхиленням від вимог Держстандарту;

- 5) допустив у роботі велику кількість орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок;
- 6) на захисті продемонстрував неглибокі знання теми дослідження, не зумів відповісти на окремі запитання членів атестаційної комісії.

Оцінка «незадовільно» ставиться в тому випадку, коли студент, допущений до захисту кваліфікаційної роботи, абсолютно не орієнтується у проблематиці. В роботі допущені такі грубі помилки:

- 1) зміст роботи не відповідає плану бакалаврської роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині;
- 2) сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта;
- 3) мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- 4) автор не виявив самостійності, робота є компіляцією;
- 5) не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури з теми дослідження;
- 6) аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня досліджуваності проблеми;
- 7) кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням;
- 8) у роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал;
- 9) бібліографічний опис джерел у списку наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту;
- 10) в якості ілюстративного матеріалу використано виключно запозичені з інших джерел таблиці, діаграми, схеми;
- 11) обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, робота виконана неохайно, з помилками.

В цілому якісно виконана, презентована і захищена кваліфікаційна робота бакалавра оцінюється максимально 100 балами.

Враховуючи набрану кількість балів, у цілому захист кваліфікаційної роботи бакалавра оцінюється наступним чином:

«Відмінно» — 90 — 100 балів;

«Добре» — 70 — 89 балів;

«Задовільно» — 50 — 69 балів;

«Незадовільно» — 1 — 49 балів.

Оцінювання кваліфікаційної роботи наведено на рис. 2.

Вид роботи	Сума балів
1. Оформлення роботи	10
2. Змістовні аспекти роботи:	60, з них:
2.1. Відповідність логічної побудови роботи поставленим меті, завданням та плану;	10
2.2. Перший розділ – повнота розкриття теоретичних аспектів проблеми дослідження та методів дослідження;	20
2.3. Другий розділ – рівень та якість аналітичного та ілюстративного матеріалу, узагальнення і систематизації пропозицій;	20
2.4. Відповідність змісту висновків поставленим меті та задачам дослідження	10
3. Захист роботи:	30, з них:
3.1. Доповідь. Уміння стисло, послідовно й чітко викласти сутність і результати дослідження;	15
3.2. Відповіді на запитання. Здатність аргументовано захищати отримані результати, аргументовано пояснювати власні думки та погляди на проблему дослідження	15

Рис. 2 – Оцінювання кваліфікаційної роботи бакалавра

ДОДАТКИ

Додаток А

Оформлення титульного аркуша
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра міжнародної економіки та світового господарства

Реєстр № _____
Нормоконтролер

«До захисту»
Завідувач кафедри

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРИСКОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ У СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконала:
студентка 4-го курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
заочної форми навчання
гр. ЕМ-41

Ганна КУЛОВА

Науковий керівник :
к. е. н., доцент

Наталія ДУНА

Харків – 2023

Форма завдання на кваліфікаційну роботу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Факультет: економічний

Кафедра: міжнародної економіки та світового господарства

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітня програма: «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ ____ ” _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)**

Ганна КУЛОВА

(прізвище, ім'я студента)

1. Тема роботи: Кластеризація як засіб прискорення інноваційного розвитку

країни у сучасному світовому господарстві

Керівник роботи: к. е. н., доцент Дуна Н. Г.,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від « ____ » _____ 20__ року № ____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Перелік питань, які потрібно розробити

1. Теоретичні основи дослідження сутності інноваційного розвитку

2. Кластеризація як інструмент інноваційного розвитку країн ЄС і Японії

3. Використання досвіду кластеризації країн ЄС та Японії в Україні

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Вибір та затвердження теми
2.	Складання плану, списку використаних джерел –
3.	Написання першого розділу та подача на перевірку –
4.	Написання другого розділу та подача на перевірку –
5.	Оформлення кваліфікаційної роботи –

5. Дата видачі завдання:

Студент

підпис

власне ім'я, прізвище

Керівник роботи

підпис

власне ім'я, прізвище

Оформлення анотацій до кваліфікаційної роботи бакалавра

АНОТАЦІЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Економічний факультет. Кафедра міжнародної економіки та світового господарства. Кулова Ганна. Кластеризація як засіб прискорення інноваційного розвитку країни у сучасному світовому господарстві. Обсяг роботи – 90 стор., 9 таблиць, 5 рисунків.

Розглянуто наукові концепції інноваційного розвитку. Проаналізовано еволюцію наукових поглядів щодо сутності кластеризації. Визначено структуру та інфраструктуру національної інноваційної системи. Показано роль кластеризації у розвитку інноваційної системи країн Європи та Японії. Розкриті перспективи використання кластеризації як інструменту інноваційного розвитку України.

Ключові слова: кластеризація; інновації; національна інноваційна система; кластерна політика; конкурентні переваги.

УВАГА!

*Анотації повинні бути написані двома мовами
(українською та англійською).*

Оформлення змісту кваліфікаційної роботи бакалавра

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження сутності антикризового управління.....	7
1.1. Загальні поняття, типологія та класифікація криз.....	7
1.2. Еволюція поглядів на сутність антикризового управління.....	17
1.3. Політика і прийоми антикризового управління підприємством.....	27
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. Антикризове управління вітчизняних підприємств.....	30
2.1. Діагностика кризи на підприємстві.....	30
2.2. Форми прояву кризи та антикризове управління національних підприємств.....	40
2.3. Державне антикризове управління.....	50
Висновки до розділу 2.....	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТОК А. Структурно-логічна схема антикризового управління.....	73

Оформлення заголовків структурних частин

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ
АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Загальні поняття, типологія та класифікація криз

В економічному циклі є характерна риса, а саме криза, що визначається як раптова і різка, як правило, зміна тенденції від підвищення до зниження...

.....

1.2. Еволюція поглядів на сутність антикризового управління

Антикризове управління передбачає високий рівень знань економічних законів розвитку суспільних процесів усіма працівниками підприємства...

.....

Висновки до розділу 1

Таким чином, криза руйнує безліч найбільш слабких і найменш доцільних організованих підприємств, відкидаючи застарілі способи виробництва ...

Оформлення переліків

Узагальнюючи існуючі представлення про кризи, можна зробити наступні висновки:

- кризи неминучі; це регулярні, закономірно повторювані етапи циклічного розвитку будь-якої системи. Кризи можуть виникнути і як випадковий результат стихійного лиха або великої помилки;
- кризи починаються тоді, коли потенціал прогресу головних елементів системи в основному вичерпаний і вже народилися і починають боротьбу елементи нової системи, що представляє майбутній цикл;
- існують фази економічного циклу, наприклад, можна розглянути наступну схему циклу:
 - а) стабільний розвиток;
 - б) падіння виробництва і погіршення економічних показників;
 - в) депресія;
 - г) пожвавлення;
 - д) стрімкий підйом нового циклу;
- кризи прогресивні, оскільки криза виконує три найважливіші системні функції:
 - а) різке ослаблення й усунення застарілих (нежиттєздатних) елементів пануючої системи;
 - б) розчищення простору для твердження елементів (спочатку слабких) нової системи, майбутнього циклу;
 - в) іспит на міцність і передачу в спадщину тих елементів системи, що акумулюються і переходять у майбутнє.

Оформлення таблиць

Таблиця 1.1 – Тракткування цифрової трансформації міжнародними організаціями та компаніями

Організація	Тлумачення
ОЕСР	застосування даних та цифрових технологій для зміни існуючих видів діяльності або створення нових; сукупність соціально-економічних ефектів унаслідок цифровізації
Група Світового банку	якісні, революційні зміни, цифрові перетворення, наслідком яких є принципова зміна структури економіки, перенесення центрів створення доданої вартості у сферу вибудовування цифрових ресурсів та наскрізних цифрових процесів
ЮНКТАД	напрямки впливу цифрових продуктів та послуг на традиційні сектори економіки
Міжнародний союз електрозв'язку	використання інноваційних розробок на основі ІКТ під час вирішення різноманітних завдань; безперервний процес упровадження цифрових технологій та зміна на їх основі процесів планування, створення, проектування, розгортання, експлуатації сервісів державного та приватного сектору, завдяки чому відбувається їх персоналізація, вони стають безготівковими, безпаперовими, скасовується вимога фізичної присутності, все відбувається на основі консенсусу сторін
KPMG	творче руйнування за рахунок використання нових технологій, що тягне за собою зміну у керівництва підходів до мислення та ведення бізнесу, створення нових ролей в організаціях, зміну організаційної структури та існуючих процесів для створення гнучкої організації
Міжнародний інститут управлінського розвитку	трансформація на основі використання цифрових технологій та сучасних бізнес-моделей задля покращення ефективності діяльності. Головне завдання трансформації полягає у створенні компанії, яка розвивається безперервно та буде постійно адаптуватися за допомогою сучасних технологій, процесів прийняття рішень, організаційних процесів до мінливих умов
Європейська комісія	суттєві зміни в економіці та суспільстві внаслідок впровадження цифрових технологій у всіх аспектах людського життя
Bloomberg	стратегічна трансформація бізнесу, яка передусім керується споживачами та вимагає впровадження цифрових технологій та наскрізних організаційних змін

Джерело: складено автором за матеріалами [53, 73, 86, 87, 89, 114, 119].

Оформлення графічного матеріалу

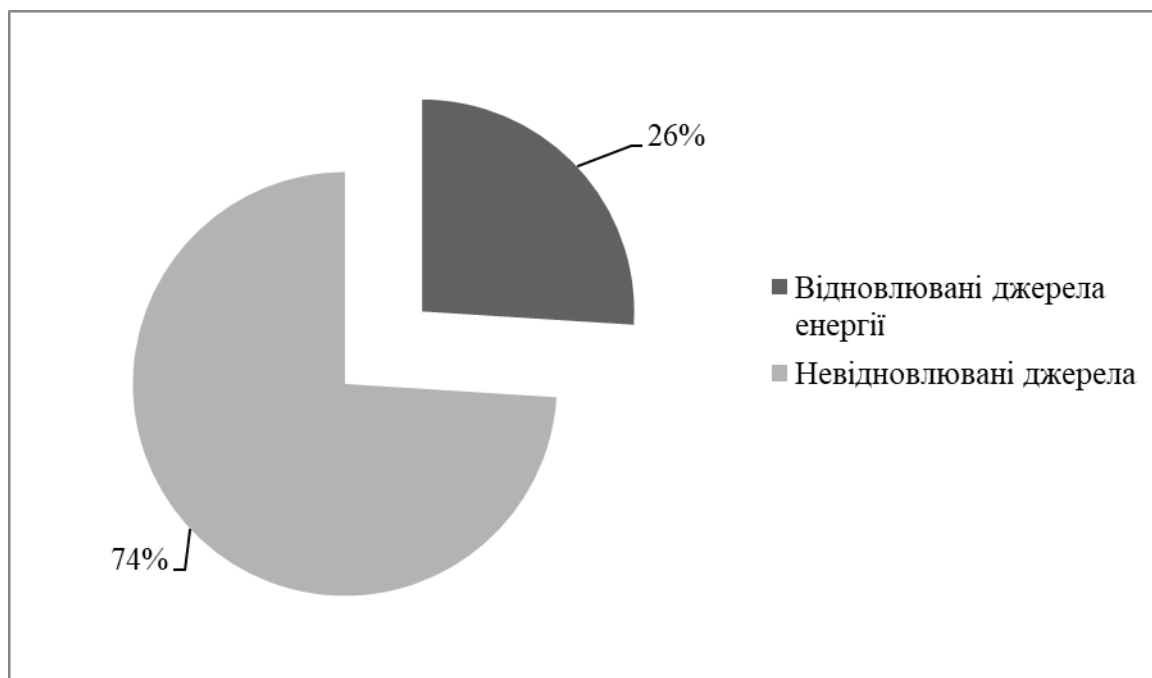

Рис. 2.9 – Частка відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії у світі, %, 2018 рік
Джерело: складено автором на основі [76, с. 67].

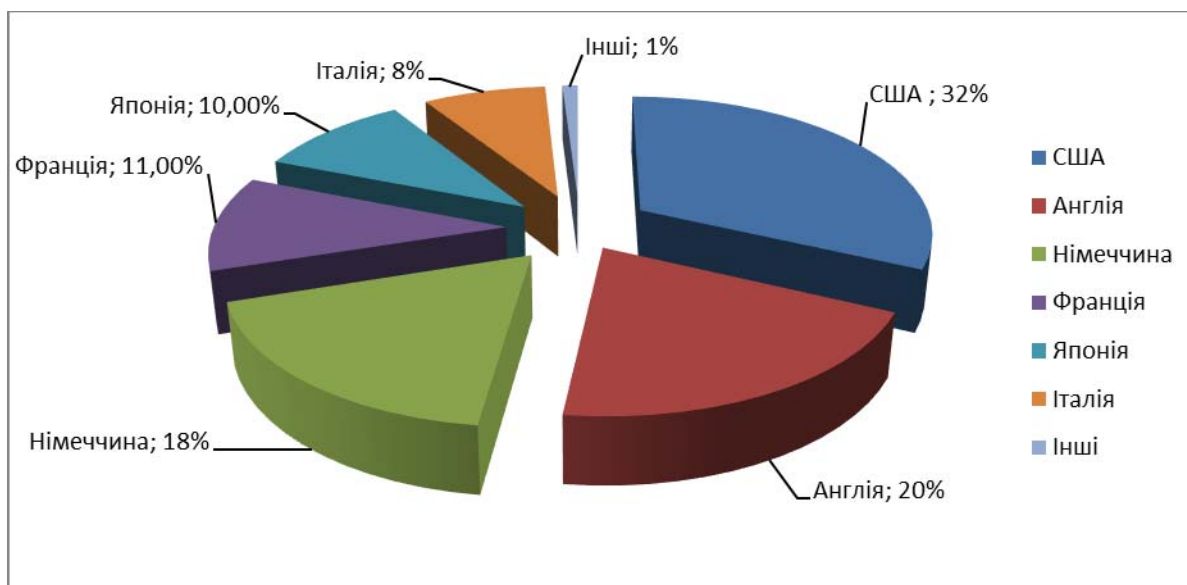

Рис. 2.1 – Провідні країни-експортери ринку науково-технічних послуг
Джерело: [88, с.88].

Оформлення формул

За результатами оцінки додаткових (суб'єктивних) показників за отриманими даними здійснюється розрахунок коригуючого показника за формулою (3.4)

$$Пк = \frac{C_{заг}}{M_c} \times 0,25 + 1, \quad (3.4)$$

де

$C_{заг}$ – загальна сума балів оцінки додаткових (суб'єктивних) показників;

M_c – максимальна сума балів, що може бути отримана в результаті оцінки додаткових (суб'єктивних) показників;

0,25 – коефіцієнт, розрахований емпіричним шляхом.

Оформлення списку використаних джерел

Джерело	Приклад оформлення
Книги: один автор (без редактора)	Бичківський О. О. Міжнародне приватне право: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 82 с. Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації: монографія. Житомир: ЖНАЕУ, 2020. 375 с.
Книги: два автори	Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 212 с.
Книги: три автори	Кузнєцов М. А., Фоменко К. І., Кузнєцов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності: монографія. Харків: ХНПУ, 2021. 338 с.
Книги: чотири і більше авторів	Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 360 с. Операційне числення: навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 88 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: ЦУЛ, 2019. 560 с. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса: ОНУ, 2019. 306 с. Друк України. 2020: стат. зб. / уклад. С. В. Буряк. Київ: Книжкова палата України, 2021. 100 с.
Автор і перекладач	Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. В. Біленького та ін. Київ: Молодь, 2017. 998 с.
Колективний автор	Менеджмент у ХХІ сторіччі: методологія і практика: колективна монографія / Полтавський національний технічний ун-т ім. Ю. Кондратюка. Полтава: Сімон, 2019. 347 с.
Багатотомні видання	Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2021. Т. 3. : К. 792 с. Енциклопедія історії України : в 10 т. / ред. рада : В. М. Литвин (гол.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2021. Т. 9. 300 с.
Колективний автор / без автора (збірники, матеріали конференцій)	Україна в цифрах. 2019: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020. С. 185–191. Органічне виробництво і продовольча безпека: зб. матеріалів доп. учасників III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомирський нац. агроєкол. ун-т. Житомир : Полісся, 2021. 648 с.
Автореферат дисертації	Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2021. 20 с.

Дисертації	Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2021. 424 с.
Збірник	Україна – сузір'я культур: збірник. Київ: Новий друк, 2021. 244 с. Наука України у світовому інформаційному просторі: збірник. Київ: Академперіодика, 2021. Вип. 15. 104 с.
Стандарти	ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Патенти	Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей : пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Архівні документи	Діяльність історичної секції при ВУАН та зв'язаних з нею історичних установ Академії в 1929–1930 рр. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. X (Всеукраїнська Академія Наук). Спр. 1686. 30 арк.
Препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2016. 7, 1. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).
Законодавчі та нормативні документи	Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 26.03.2022).
Матеріали конференцій (тези, доповіді)	Скальський В. Р. Становлення методу акустичної емісії в установах Західного наукового центру. Теорія і практика раціонального проектування, виготовлення і експлуатації машинобудівельних конструкцій: праці II міжнар. наук.-техн. конф., м. Львів, 11–13 листопада 2020 р. Львів, 2020. С. 9–10.
Статті з періодичних видань	Редзюк Є. Вплив фондових ринків розвинутих країн світу і країн, що розвиваються, на міжнародні фінансово-інвестиційні процеси. <i>Вісник Національного банку України</i> . 2021. № 5. С. 50–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2021_5_20 (дата звернення 08.04.2022).
Електронні ресурси	GFCI – Global Financial Centres Index. /Z/Yen Group. URL: http://www.zyen.com/research/gfci.htm (дата звернення 30.04.2021)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

(Приклад)

1. Бабич Т. Рейдерство в Україні – загроза національній безпеці. *Віче*. 2010. № 14. С. 2–5.
2. Галушко А. В. Розробка заходів для підвищення економічної безпеки угод зі злиття та поглинання в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 17. С. 186–196.
3. Давидов О. І. Оцінка інвестованого капіталу в моделі фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. № 35. С. 90–96.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.03.2022)
5. Дерун І. А. Аналітичне забезпечення угод злиття та поглинання промислових підприємств в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 4. С. 104–120.
6. Економічна безпека підприємства в умовах рейдерських загроз: колективна монографія / [О. А. Бурбело, С. К. Рамазанова, О. М. Заєць, Т. С. Гудіма, О. М. Кузьменко / за наук. ред. О. А. Бурбело, С. К. Рамазанова]. Сєверодонецьк: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2015. 285 с.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 28.04.2022)

Форма відгуку наукового керівника

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу бакалавра
студента Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
економічного факультету
спеціальності 051 Економіка освітньої програми «Міжнародна
економіка»
(прізвище, ім'я)
на тему:
(назва теми)

Текст відгуку

Загальна характеристика кваліфікаційної роботи та висновки щодо
рекомендації до захисту в АК.

Науковий керівник
(посада)

(підпис)

(ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

«__»_____202__ р.

Зразок форми рецензії

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра
студентки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
економічного факультету
спеціальність 051 Економіка, освітня програма «Міжнародна економіка»
Магалової Валентини Арменівни на тему:
«Міжнародний досвід підвищення ефективності державних закупівель
та можливості його застосування в Україні»

1. Актуальність теми дослідження. Оцінка ефективності державних закупівель має на меті визначення переліку критеріїв або індикаторів ефективності як своєрідного орієнтиру. Значних успіхів у застосуванні системи критеріїв оцінки економічної, соціальної та екологічної ефективності державних закупівель досягли розвинені країни, зокрема США, Канада та країни ЄС. Натомість в Україні оцінка ефективності публічних закупівель обмежується розрахунком економічного ефекту від їх здійснення, тобто різниці між очікуваною та кінцевою вартістю контрактів, адже інші показники, що характеризують ефективність, є відсутніми. Застосування комплексної системи показників є необхідним для виявлення напрямів підвищення ефективності публічних закупівель, що обумовлює актуальність дослідження. У даному аспекті досвід зарубіжних країн має визначну практичну цінність для економіки України.

2. Характеристика якості виконання кожного розділу роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Матеріал, наведений у першому розділі роботи, свідчить про те, що автором вивчена значна кількість наукових джерел, що дозволило дослідити теоретико-методологічні засади сутності державних закупівель та організаційні аспекти їх здійснення. У другому розділі автор робить досить глибокий аналіз міжнародного досвіду підвищення ефективності державних закупівель.

3. Ступінь обґрунтованості висновків роботи. Висновки автора логічні, обґрунтовані, поставлені завдання виконані, мета роботи досягнута. Висновки автора доповнюються значною кількістю статистичної інформації, а також відповідним графічним матеріалом.

4. Характеристика ілюстративної частини роботи. Робота ілюстрована 14 таблицями, 12 рисунками. Всі ілюстрації супроводжуються коментарями та поясненнями.

5. Використання у кваліфікаційній роботі останніх досліджень, передових методів і технологій. При роботі над темою дослідження були використані численні матеріали: монографії, статті та публікації у наукових збірниках, аналітичні статті у спеціалізованих виданнях та мережі інтернет, офіційні документи та статистичні дані Світового банку та інші.

6. Позитивні сторони роботи. Серед позитивних сторін роботи варто відзначити якісне обґрунтування графічного матеріалу, використання новітніх зарубіжних джерел. Також до переваг роботи можна віднести рекомендації щодо залучення малих і середніх підприємств до участі у державних закупівлях.

7. Недоліки роботи. На мою думку, варто було б більше уваги приділити перспективам розвитку зелених державних закупівель в Україні. Однак зазначене зауваження не знижує загального позитивного враження від роботи.

8. Практичне значення роботи. Результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані при підготовці аналітичних, а також інших матеріалів з даної тематики.

9. Загальна оцінка кваліфікаційної роботи. У цілому робота виглядає завершеним дослідженням, відповідає вимогам, пропонуваним до кваліфікаційних робіт бакалаврів, рекомендується до захисту та за умови успішного захисту заслуговує на оцінку «відмінно» (90 балів).

Рецензент:

доцент закладу вищої освіти
кафедри міжнародних економічних відносин
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

Надія ІВАЩЕНКО

(підпис)

«___» _____ 2022 р.

Форма заяви щодо перевірки кваліфікаційної роботи на наявність
запозичень з інших документів

Ректору Харківського
національного
університету імені В. Н. Каразіна

студента _____
прізвище, ім'я та по батькові

форма здобуття освіти _____
денна, заочна (дистанційна)

ступінь вищої освіти _____

спеціальність _____
(код та найменування спеціальності; спеціалізації)

факультет (інститут) _____
(найменування факультету або інституту)

ЗАЯВА

Підтверджую, що текст кваліфікаційної роботи:

(назва роботи)

був написаний мною особисто; він не містить запозичень із інших документів, а також чужих опублікованих результатів без належного посилання на авторів та першоджерела, а також не містить свідомої фальсифікації результатів.

Електронна версія роботи, яка надана для проведення перевірки щодо наявності запозичень з інших документів, повністю збігається з друкованою.

Ознайомлений з Порядком проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів.

(дата)

(підпис)

Навчальне видання

Дуна Наталія Геннадіївна
Галуцьких Наталія Андріївна
Дідорчук Ірина Леонідівна
Кошкарьова Єлизавета Леонідівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

для здобувачів вищої освіти
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
денної та заочної форм навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Коректор *О. В. Анцибора*
Комп'ютерне верстання *Н. О. Ваніна*
Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,62. Наклад 50 пр. Зам. № 49/23.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна